

M E T O D I K A

PREVENCE OKUSOVÁNÍ OCÁSKŮ SELAT A UKONČENÍ RUTINNÍHO KRÁCENÍ

- ❖ *Krácení ocasů se nesmí provádět rutinně, ale pouze v případech prokázaných poranění struků prasnice nebo uší a ocasů ostatních prasat. Dříve než se ke krácení přistoupí, musí být provedena systémová opatření v chovu (směrnice Rady 2008/120/ES, příloha 1).*
- ❖ *Okusování ocásků je abnormální chování vznikající jako reakce na stres. Jde o multifaktoriální problém, který nemá jednotné a jednoduché řešení.*
- ❖ *Nekrácený a neporušený ocas je ukazatelem dobrých životních podmínek u prasat všech kategorií.*

Kde začít a jak předejít okusování ocásků?

Chovatel sleduje chování prasat a zaznamenává rizikové faktory

6 rizikových faktorů:

1. Manipulovatelný materiál
2. Tepelný komfort, kvalita vzduchu, osvětlení
3. Zdravotní stav
4. Soupeření o krmivo a prostor
5. Výživa
6. Čistota prostředí

Analýza rizika

Opatření v chovu

1. Manipulovatelný materiál

“Prasata musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity” (směrnice Rady 2008/120/EC příloha I, kapitola I, 4)

Prasatům musí být poskytnut materiál obohacující prostředí, umožňující prozkoumávání a manipulování – tzv. „manipulovatelný materiál“ neboli „materiál k obohacení prostředí“.

Materiálu by mělo být poskytnuto dostatečné množství. V případě materiálů jako je sláma, seno, dřevo, piliny, apod. nebo směsi těchto materiálů se jedná o takové množství, aby se z něj daly tvořit hromádky. Pokud jde o předměty, měly by být k dispozici minimálně 2 předměty na 18 prasat.

Materiál by měl být snadno přístupný všem prasatům, a to k manipulaci rypákem.

Pro posouzení vhodnosti materiálu lze využít *Pracovní dokument útvarů Komise o osvědčených postupech pro předcházení rutinnímu krácení ocasů prasat a poskytování materiálů k obohacení prostředí prasat [SWD (2016) 49 final] – průvodní dokument k doporučení Komise o uplatňování směrnice Rady 2008/120/ES* (dále jen „pracovní dokument Komise“). Materiál by měl mít alespoň jednu následujících charakteristik: být žvýkatelný (prasata do něj mohou kousat), zkoumatelný (prasata v něm mohou rýt), jedlý nebo podobný krmivu (lze konzumovat a očichávat), manipulovatelný (prasata mohou měnit vzhled, polohu nebo strukturu materiálu), zdravotně nezávadný a bezpečný (čistý, neměl by být rozkousatelný na malé kousky, ostrý, rozpadnutelný na třísky apod.).

Materiály	Poskytnuté jako	Vhodnost použití	Lze doplnit o...
sláma, seno, siláž, ozdobnice, kořenová zelenina	stelivo	vhodné	lze použít samostatně
zemina	stelivo	méně vhodná	jedlé a žvýkatelné materiály
dřevěné hobliny	stelivo	méně vhodné	jedlé a manipulovatelné materiály
piliny	stelivo	méně vhodné	jedlé a žvýkatelné materiály
houbový kompost, rašelina	stelivo	méně vhodné	jedlé materiály
písek a kamínky	stelivo	méně vhodné	jedlé a žvýkatelné materiály
drčený papír	částečné stelivo	méně vhodný	jedlé materiály
dávkované pelety	dávkovač	méně vhodné	v závislosti na množství poskytnutých pelet
sláma, seno nebo siláž	krmítko nebo dávkovač	méně vhodné	zkoumatelné a manipulovatelné materiály
měkké neopracované dřevo, karton, provazy z přírodních materiálů, jutové pytle	předmět	méně vhodné	jedlé a zkoumatelné materiály
válce z lisované slámy	předmět	méně vhodné	zkoumatelné a manipulovatelné materiály
brikety z pilin (zavěšené nebo jinak upevněné)	předmět	méně vhodné	jedlé, zkoumatelné a manipulovatelné materiály
řetězy, guma, měkké umělohmotné trubky, tvrdá umělá hmota, tvrdé dřevo, míče, minerální lizy	předmět	okrajový význam	měly by být doplněny vhodnými a méně vhodnými materiály

Tab. Druhy materiálů k obohacení prostředí prasat podle pracovního dokumentu Komise [SWD (2016) 49 final]. „Vhodné materiály“ lze použít samostatně, „méně vhodné“ a „materiály okrajového významu“ pouze v kombinaci s jinými materiály.

Metoda posuzování materiálů k obohacení prostředí prasat (podle pracovního dokumentu Komise)

1. Spočítejte prasata, která prozkoumávají materiál k obohacení svého prostředí (A)
Sledujte také, zda zvířata svými rypáky nebo tlamami manipulují, prozkoumávají nebo žvýkají vhodné nebo méně vhodné materiály (sláma, seno, piliny, houbový kompost, rašelina, stelivo (pokud není součástí krmné dávky) NEBO zda se zvířata svými rypáky nebo tlamami dotýkají jiných materiálů okrajového významu (zavěšené předměty nebo míče)

2. Spočítejte prasata, která interagují s jinými prasaty a s vybavením kotce (B)
Sledujte také, zda se zvířata svými rypáky nebo tlamami dotýkají jiných částí těla jiných prasat, hnoje na podlaze, příslušenství nebo vybavení kotců. Patří sem i žvýkání naprázdno, převalování jazyka atd. (nutné odlišit manipulaci s dodaným manipulovatelným materiálem od samotného krmení nebo napájení - věnujte pozornost chování u krmítek nebo napáječek)

3. Ohodnotte přístup prasat k manipulovatelnému materiálu:

Počet prasat vykonávajících činnost (A) / Počet prasat vykonávajících činnost (A) + (B) =
Z

$Z \times 100 = X$ (výsledek v %)

4. Výsledek X srovnajte s níže uvedenou tabulkou:

Maximální průzkumné chování	Střední průzkumné chování			Minimální průzkumné chování
100-96,4 %	86,3-68,9 %	68,8-44,5 %	44,4-18,1 %	18,0-0,0 %

Posouzení:

- **Přítomnost a přístupnost manipulovatelného materiálu.**
- **Pozorování a posouzení chování prasat min. po dobu dvou minut – všímají si a dotýkají se zvířata dodaného manipulovatelného materiálu?**
- **Pokud podle metody posuzování materiálů k obohacení prostředí (viz výše) prasata vykazují “minimální průzkumné chování“, je nutné zvážit zavedení odpovídajících změn v ustájení a v používání manipulovatelného materiálu.**

2. Tepelná pohoda, kvalita vzduchu, osvětlení

“Cirkulace vzduchu, úroveň prašnosti, teplota, relativní vlhkost vzduchu a koncentrace plynů musí být udržovány v limitech, které nejsou pro zvířata škodlivé.” (směrnice 98/58/ES, příloha, bod 10)

V chovu by měla být zajištěna odpovídající teplota a vlhkost vzduchu, osvětlení, nepřekročená hladina škodlivých plynů (oxidu uhličitého, čpavku).

Prasata mají velmi omezenou schopnost regulovat tělesnou teplotu, proto je nutné, aby byla chována v teplotně stabilních podmínkách (teplota nekolísá během 24 hodin o více než 4°C, proudění vzduchu nepřekračuje 0,2 m/s). Chovatel musí všem prasatům zajistit tepelný komfort. V létě zajistí chlazení (větrání, klimatizace, sprchy apod.), v zimě vytápění (vyhřívání podlahy, podestýlka). Pro selata musí být k dispozici zdroj tepla, který neškodí prasnici a který je v případě potřeby použit.

Je také nutné dodržovat střídání denního a nočního rytmu a poskytnout prasatům denně alespoň 8 hodin světla s intenzitou 40 luxů.

Nevhodné mikroklimatické podmínky představují pro prasata stres. Stres může vyvolat okusování ocásků.

Příklad č. 1 - teplota: ve Švýcarsku jsou stanoveny teplotní limity pro různé kategorie prasat:

24°C - prasata do odstavu

20°C - prasata od odstavu do 25kg

15°C - prasata od 25 do 60kg

9°C - prasata nad 60kg

+ první dny po porodu by selata měla být v prostředí s teplotou nad 30°C.

V případě poklesu teploty pod uvedenou hranici musí mít zvířata v místě pro odpočinek dostatek podestýlky či dodatečné vytápění. V případě teplot nad 25°C je nutné chlazení.

Příklad č. 2 – škodlivé plyny: ve Švédsku jsou stanoveny limity pro koncentrace plynů:

NH₃ – 10 ppm

CO₂ – 3000 ppm

H₂S – 0,5 ppm

organické znečištění – 10 mg/m³

Posouzení:

- **Sledování, zda u zvířat nejsou patrné známky teplotního dyskomfortu nebo respiračních poruch, např. neklid, agrese, shlukování, třes, hraní si s vodou nebo výkaly, znečištění povrchu těla zvířat, poloha zvířat - ležící na boku a/nebo daleko od sebe, snížený příjem krmiva, kašlán, kýčání, záněty spojivek apod.**
- **Změření koncentrací plynů (viz výše - příklad č. 2).**
- **Kontrola, zda mají prasata chovaná venku možnost úkrytu nebo přístřešek k zabezpečení ochrany před nepříznivým počasím.**

3. Zdravotní stav

"O zvířata se musí starat dostatečný počet zaměstnanců, kteří mají dostatečnou schopnost, znalost a profesionální kompetenci " (směrnice 98/58/ES, příloha, 1)

"Nemocná či zraněná zvířata musí být umístěna ve vhodném prostředí s vhodnou, suchou, pohodlnou podestýlkou " (směrnice 98/58/ES, příloha, 4)

"Selata nesmějí být odstavena dříve než ve stáří 28 dní, ledaže by jinak byly nepříznivě ovlivněny životní podmínky nebo zdravotní stav matky nebo selete. Selata odstavená ve věku nižším než 28 dní mohou být přemístěna pouze do prostoru, který byl před umístěním nové skupiny vyprázdněn, důkladně vyčištěn a vydezinfikován a který byl oddělen od místa, kde jsou drženy prasnice" (Směrnice 2008/120/ES, příloha I, kapitola II, C 3)

Všichni zaměstnanci pečující o prasata musí být k péči o prasata odborně proškoleni.

Zdravotní stav všech chovaných zvířat musí být kontrolován minimálně 1x denně a zvířata s příznaky onemocnění nebo zranění jsou bezodkladně ošetřena a v případě potřeby umístěna do izolace. V chovu je dostatečný počet izolačních boxů odpovídajících stanoveným kategoriím zvířat. Hustota osazení v izolačním boxu má být poloviční oproti hustotě osazení v běžném kotci. Chov je pravidelně navštěvován veterinárním lékařem.

Selata nesmí být odstavena dříve než ve 28 dnech stáří, ledaže by jinak byla nepříznivě ovlivněna pohoda nebo zdravotní stav matky nebo selete. Selata však mohou být odstavena až o sedm dnů dříve, jestliže jsou přemístěna do prostoru, který je před umístěním nové skupiny vyprázdněn, důkladně vyčištěn a vydezinfikován a který je oddělen od prostorů, kde jsou ustájeny prasnice, aby se minimalizoval přenos nákaz na selata. Je důležité zachovat stabilní skupiny selat, nemíchat.

Posouzení:

- Izolační boxy – počet, velikost, kapacita, komfort, reálné využití apod. Na kolik prasat připadá jeden izolační box? Je připraven k použití alespoň jeden samostatný kotec (pro nemocné, zraněné či agresivní zvíře)?
- Zdravotní stav zvířat umístěných v běžných v kotcích a v izolačních kotcích.
- Stav kůže a pozice ocásku.
- Zpětná hlášení z jatek.
- Mortalita po odstavu (doporučený limit: do 5 %).
- Záznamy veterinárního lékaře (zootechnika).

4. Soupeření o krmivo a prostor

“Využitelná volná podlahová plocha musí odpovídat dané kategorii prasete chovaného ve skupině” (směrnice 2008/120/ES, článek 3, 1. a)

“Prasata musí být chována ve stálých skupinách. Prasata musí mít adekvátní možnosti úniku nebo ukrytí před ostatními prasaty. Musí být přijímána opatření bránící vzájemným střetům.” (směrnice 2008/120/ES, příloha I, kapitola II, D 1, 2)

“Zařízení ke krmení a napájení musí být projektováno a umístěno tak, že jsou minimalizovány škodlivé dopady soupeření mezi zvířaty” (směrnice 98/58/ES, příloha, 17)

„Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody“ (směrnice 2008/120/ES, příloha I, kapitola I, 7)

„Všechna prasata musí být krmena alespoň jednou denně. Jestliže jsou ustájena ve skupinách a nemohou se sytit podle libosti nebo nemají k dispozici automatický krmný systém, musí mít každé prase přístup ke krmivu ve stejnou dobu jako ostatní prasata ve skupině“ (směrnice 2008/120/ES, příloha I, kapitola I, 6).

Každé prase v kotci musí mít dostatečný prostor, který mu umožní zvolit si zónu pro odpočinek a zónu pro aktivitu. Tím předejdeme soubojům o krmivo, vodu a místo.

Skupiny selat po odstavu musí být sestavovány tak, aby byla zvířata co nejvíce hmotnostně vyrovnaná.

Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody. Napáječky musí být prasatům lehce přístupné a především musí být funkční. Při skupinovém ustájení může na jednu kolíkovou napáječku připadat nejvíce 16 prasat (lépe 12). Použití krmiva v tekuté formě (mimo náhražky mléka u selat ve stáří do 2 týdnů) se nepovažuje za napájení.

Soupeření je významný stresový faktor, který může být spouštěčem okusování ocásků.

Posouzení:

- **Délka krmného žlabu musí být dostačující pro přístup ke krmivu všech prasat současně (podle zkušeností: 17 – 22 cm na jedno sele/prase ve výkrmu). Znamená-li zvětšení krmné plochy zmenšení podlahové plochy, je nutné snížit počet prasat v kotci.**
- **Ověření funkčnosti napáječek případně objemu vody přístupné prasatům.**
- **Stav kůže – poranění znamená, že spolu prasata zápasí.**

5. Výživa

“Zvířata musí být krmena plnohodnotnou stravou vhodnou pro jejich věk a druh, strava je jim podávána v dostatečném množství, aby je udržela v dobrém zdraví a uspokojila jejich nutriční požadavky” (směrnice 98/58/ES příloha č. 2, bod 14)

Je prokázáno, že zvýšené okusování ocásků může být způsobeno nedostatkem sodíku, bílkovin a některých aminokyselin (zejména tryptofan, lyzin) v krmné dávce. Proto je nutné kontrolovat složení krmiva, které by mělo být přizpůsobeno dané kategorii.

Krmivo musí obsahovat min. 4 % vlákniny, minerální látky a esenciální aminokyseliny. Musí mít vhodnou konzistenci pro danou kategorii a být podáváno ve stanovených intervalech. Nesmí být náhle změněno složení krmiva.

Optimálně vyvážená krmná dávka znamená zdravá prasata s dobře fungujícími střevy. Nemocná prasata = stresovaná prasata. Stres může vyvolat okusování ocásků.

Posouzení:

- **Nutriční složení krmiva – porovnání s doporučeními vydanými odborníky nebo chovatelskými svazy, konzultace s dodavatelem/výrobcem krmiva.**
- **Zpětná hlášení z jatek - patoanatomické nálezy na střevech a žaludku.**
- **Konzultace s ošetřujícím veterinárním lékařem (zootechnikem).**

6. Čistota prostředí

“Ustájení pro prasata musí být fyzicky a tepelně pohodlné, vybavené řádným odtokem a čisté, které umožňuje všem zvířatům současně polohu vleže” (směrnice 2008/120/ES, příloha I, kapitola I, 3)

Pokud má prase příležitost, je čistotným zvířetem. Musí mít možnost rozčlenit si kotec na několik různých zón, především na zónu pro odpočinek, zónu pro příjem potravy a zónu pro defekaci. Podlaha musí být pravidelně čištěna. Posuzuje se také nadměrné znečištění prasat, případně manipulovatelného materiálu. Nadměrné znečištění = teplotní diskomfort, stres a možné zdravotní problémy.

Podle § 3 odst. 2 vyhlášky 208/2004, o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat musí využitelná volná podlahová plocha pro každé odstávče nebo chovného běhouna a prase ve výkrmu chované ve skupině, s výjimkou zapuštěných prasniček a prasnic, činit minimálně:

- a) pro prase o živé hmotnosti do 10 kg 0,15 m²,
- b) pro prase o živé hmotnosti od 10 kg do 20 kg 0,20 m²,
- c) pro prase o živé hmotnosti od 20 kg do 30 kg 0,30 m²,
- d) pro prase o živé hmotnosti od 30 kg do 50 kg 0,40 m²,
- e) pro prase o živé hmotnosti od 50 kg do 85 kg 0,55 m²,
- f) pro prase o živé hmotnosti od 85 kg do 110 kg 0,65 m²,
- g) pro prase o hmotnosti vyšší než 110 kg 1,00 m².

Posouzení:

- **Posouzení, zda je místo pro odpočinek zvířat čisté a suché.**
- **Čistota povrchu těla.**
- **Změření hladiny amoniaku (doporučený limit NH₃: 10 ppm).**